

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

วิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยกับการมีส่วนร่วมของชุมชน หมู่บ้าน
เพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์

จัดทำโดย ร.ต.ท.อาทิตย์ บุญญะโสภัต
รหัส ๕๙๐๔๕๑

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๔
วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

วิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยกับการมีส่วนร่วมของชุมชน หมู่บ้าน เพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์

บทคัดย่อ

บทคัดย่อ

คำว่า “ประชาธิปไตย” (Democracy) มีรากศัพท์มาจากคำในภาษากรีก สองคำ กล่าวคือ “Demos” แปลว่า ประชาชน และ “Kratos” แปลว่า ปกครอง เมื่อรวมเรียกว่า “Demokratia” คือ การปกครองโดยประชาชน สำหรับปัจจัยแห่งความสำเร็จของประชาธิปไตยที่สำคัญมีอยู่สามประการด้วยกัน คือ หลักนิติธรรม (Rule of Law) หลักการมีส่วนร่วม (Participation) และหลักขันติธรรม (Toleration) จึงสรุปได้ว่า หลักนิติธรรม หลักการมีส่วนร่วม และหลักขันติธรรม เป็นสิ่งจำเป็นและเอื้ออำนวยให้สังคมประชาธิปไตยซึ่งประกอบไปด้วยสมาชิกที่แตกต่างหลากหลายสามารถอยู่ร่วมกันได้ด้วยกฎที่ทุกคนเคารพถือปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน เคารพสิทธิและเสรีภาพของสมาชิกทุกคนอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน ส่วนประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) มีมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณและศตวรรษที่ ๑๘ - ๒๐ เป็นการเรียกร้องประชาธิปไตยแบบผู้แทน ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครองและการตัดสินใจในระดับต่างๆ มากขึ้น สำหรับกรอบแนวคิด หลักการ วิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย มีหลักการสำคัญของวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยโดยนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตย โดยต้องยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอยู่สี่ประการสำคัญ ประกอบด้วย หนึ่ง การยึดหลักกฎหมาย ความมีเหตุผล และสันติวิธี สอง การยึดหลักเสียงข้างมากที่ชอบธรรมและรับฟังเหตุผลของเสียงข้างน้อย สาม ความรับผิดชอบและเสียสละเพื่อส่วนรวม และ สี่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมและการเมือง จึงเห็นได้ว่า “ประชาธิปไตย” มีหลายมิติ เช่น มิติทางสังคม มิติทางเศรษฐกิจ มิติทางการเมืองและการปกครอง วิถีชีวิตประชาธิปไตยจึงเน้นมิติทางสังคม เพื่อปลูกฝังตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน หมู่บ้าน ตำบล จนเป็นรากฐานที่สำคัญในความเป็นประชาธิปไตยที่เป็นมิติทางการเมืองการปกครองต่อไป

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๙ บ้านเมืองเกิดความแตกแยก มีการแบ่งฝักแบ่งฝ่าย ขาดความสามัคคี เหตุผลที่สำคัญประการหนึ่ง คือ สังคมไทยมีพฤติกรรมหรือวิถีชีวิตไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย ซึ่งหลักการสำคัญของวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขนั้น จะต้องยึดถือหลักการสำคัญของวิถีแบบประชาธิปไตยในการดำเนินชีวิตสี่ประการสำคัญ ดังที่กล่าวไปแล้ว การสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ลดความขัดแย้ง และสนับสนุนสถาบันสำคัญของชาติ อันได้แก่ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นนโยบายสำคัญเร่งด่วนของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) มุ่งสร้างความสามัคคีของคนในชาติอันเป็นพื้นฐานสำคัญของความมั่นคง และการดำรงอยู่ของสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ในฐานะที่เป็นหน่วยงานหลักที่สำคัญหน่วยงานหนึ่งในการขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าว จึงได้มีโครงการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์เป็นประจำทุกปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ จนถึงปัจจุบัน เพื่อสร้างฐานสอดรับกับความเป็นประชาธิปไตยของชาติมุ่งสู่ความเป็นประชาธิปไตย

อย่างแท้จริง และได้รับประโยชน์สูงสุด ประกอบกับการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ดังกล่าว สอดคล้องกับนโยบายเร่งด่วนของคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) จึงต้องทำอย่างจริงจังและต่อเนื่อง แม้จะต้องใช้ระยะเวลาพอสมควรเพื่อให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้การพัฒนาประชาธิปไตยมีความสมบูรณ์และยั่งยืนต่อไป

เนื้อหา

๑. ความหมายและองค์ประกอบของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

๑.๑ ความหมายของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

คำว่า “ประชาธิปไตย” (Democracy) มีรากศัพท์มาจากคำในภาษากรีก ๒ คำ คือ “Demos” แปลว่า ประชาชน และ “Kratos” แปลว่า ปกครอง เมื่อรวมเรียกว่า “Demokratia” คือ การปกครองโดยประชาชน^๑ และในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ได้ให้ความหมายว่า ประชาธิปไตย หมายถึง ระบอบการปกครองที่ล้อมติปวงชนเป็นใหญ่ การถือเสียงข้างมากเป็นใหญ่ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันและรัฐธรรมนูญอีกหลายฉบับที่ถูกยกเลิกไปแล้วต่างให้การรับรองอำนาจของประชาชน โดยกำหนดทำนองเดียวกันว่า อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุขทรงใช้อำนาจนั้นทางสภานิติบัญญัติแห่งชาติ คณะรัฐมนตรี และศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ สำหรับปัจจัยแห่งความสำเร็จของประชาธิปไตยที่สำคัญมีอยู่ สาม ประการ คือ

หลักนิติธรรม (Rule of Law) หมายถึง หลักการพื้นฐานแห่งกฎหมายหรือข้อตกลงร่วมกันในสังคมนั้นๆ ที่เป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย สังคมประชาธิปไตยที่ยึดหลักนิติธรรมจะทำให้ทุกฝ่ายในสังคมไม่ว่าจะเป็นรัฐบาล พรรคการเมือง นักการเมืองและประชาชน มีข้อตกลงพื้นฐานในการอยู่ร่วมกัน

หลักการมีส่วนร่วม (Participation) ด้วยเหตุที่ประชาธิปไตยมีที่มาจากสมาชิกทุกคนในสังคม ดังนั้น การมีส่วนร่วมหรือการเอาใจใส่ต่อสังคม จึงนับได้ว่าเป็นความสำคัญอย่างยิ่งต่อความเป็นประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมที่มีการตั้งตัวแทน เพื่อเป็นปากเป็นเสียงแทนสมาชิก หากสมาชิกไม่เอาใจใส่ คือ การมีส่วนร่วมในการคัดเลือกตัวแทนของตนแล้ว สังคมนั้นถูกครอบงำด้วยกลุ่มคนจำนวนเพียงบางกลุ่มและมีใช่เป็นการปกครองโดยประชาชนอย่างแท้จริง การมีส่วนร่วมนี้เองจะเป็นสิ่งกระตุ้นเตือนให้ตัวแทนของประชาชนต้องรับฟังความคิดเห็น ตอบสนองความต้องการหรือพิทักษ์รักษาผลประโยชน์ให้กับประชาชนของตนเอง ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงเป็นการแสดงออกอย่างชัดแจ้งถึงสิทธิของประชาชน หรืออำนาจที่แท้จริงในการปกครองสังคมว่ามีที่มาจากสมาชิกหรือประชาชนและเป็นไปได้เพื่อควบคุมผู้ใช้อำนาจปกครองหรือตัวแทนหรือผู้บริหารบ้านเมืองในสังคมประชาธิปไตยนั่นเอง

หลักขันติธรรม (Toleration) เมื่อมีสังคมประชาธิปไตยจำต้องอาศัยการมีส่วนร่วม การเอาใจใส่หรือการแสดงออกของสมาชิกในสังคมอยู่เสมอ และยอมเป็นเรื่องปกติธรรมดาที่บรรดา

^๑ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (๒๕๕๕). วิถีประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง. หน้า ๒๑.

สมาชิกแต่ละฝ่ายจะมีความเห็นที่แตกต่างกัน ดังคำกล่าวที่ว่า “แตกต่างแต่ไม่แตกแยก กลมกลืนแต่ไม่กลืนกินซึ่งกันและกัน” จึงต้องมีหลักขั้นดีธรรม ซึ่งหมายถึง การมีความอดทนอดกลั้นต่อความเห็นที่แตกต่างหลากหลายในสังคมที่สมาชิกแต่ละคนต่างก็มีสิทธิ์ มีเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกันในการแสดงออก ย่อมหนีไม่พ้นที่จะมีความขัดแย้งในหมู่ผู้มีความเห็นที่แตกต่างกัน ขั้นดีธรรมหรือความอดทนอดกลั้นต่อความเห็นที่แตกต่างจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้สมาชิกที่มีความเห็นไม่ตรงกันสามารถอยู่ร่วมกันได้ สังคมประชาธิปไตยที่ขาดขั้นดีธรรมก็มีแนวโน้มสูงที่จะอยู่ไม่ได้ เพราะความแตกต่างที่ไม่อาจหาทางออกร่วมกันได้ก็จะนำไปสู่การแบ่งพรรคแบ่งพวก แบ่งชั่วแบ่งข้าง และง่ายต่อการใช้ความรุนแรงเพื่อแก้ปัญหาในที่สุด

สรุปได้ว่า หลักนิติธรรม หลักการมีส่วนร่วม และหลักขั้นดีธรรม จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นและเอื้ออำนวยให้สังคมประชาธิปไตยซึ่งประกอบไปด้วยสมาชิกที่แตกต่างหลากหลาย สามารถอยู่ร่วมกันได้ด้วยเหตุที่ทุกคนเคารพกติกาในการอยู่ร่วมกัน เคารพสิทธิและเสรีภาพของสมาชิกทุกคนอย่างเสมอภาคเท่าเทียม รวมทั้งจะต้องมีการแสดงออกซึ่งการเอาใจใส่ที่เป็นของส่วนรวมอยู่เสมอ จึงสามารถประคับประคองให้สังคมประชาธิปไตยดำเนินต่อไปได้อย่างมั่นคง

สำหรับประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) มีมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณและศตวรรษที่ ๑๘ - ๒๐ เป็นการเรียกระบบประชาธิปไตยแบบผู้แทน ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครองและการตัดสินใจในระดับต่างๆ มากขึ้น^๒ โดยความหมายของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมได้มีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายไว้ ดังนี้

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิลดี บุรีกุล^๓ กล่าวถึง ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นการเรียกระบบประชาธิปไตยแบบผู้แทนที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครองและในการตัดสินใจระดับต่างๆ มากขึ้น เช่น การเลือกตั้ง การเปิดช่องทางให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับรู้ข่าวสาร ความเคลื่อนไหว และทราบความคืบหน้าของการบริหารจัดการประเทศ โดยผู้ที่ทำหน้าที่แทนประชาชน หรือการเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมแสดงความคิดเห็นและให้ข้อมูลแก่ผู้ที่ทำหน้าที่แทนตนเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ รวมทั้งการที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ และถอดถอนผู้ที่ทำหน้าที่แทนประชาชนซึ่งขาดประสิทธิภาพ บกพร่องต่อหน้าที่ หรือไม่สุจริต แล้วแต่กรณี ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับวิธีการกระจายอำนาจและทรัพยากรต่างๆ ที่ไม่เท่าเทียมกันอันมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน และวิธีการที่ประชาชนมีสิทธิอันมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจที่มีผลกระทบต่อตน

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล^๔ กล่าวถึง ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นประชาธิปไตยแบบตัวแทนที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครองระดับต่างๆ มากขึ้น โดยให้ประชาชนมีอำนาจในการควบคุมและตรวจสอบการทำงานของผู้ที่ได้รับเลือกตั้งให้ใช้อำนาจอธิปไตยแทนตนด้วย มิใช่มีอำนาจเพียงเป็นที่มาแห่งอำนาจปกครองหรือมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง

^๒ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (๒๕๕๖). พลเมืองในระบบประชาธิปไตยกับประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม. หน้า ๒๑.

^๓ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิลดี บุรีกุล. (๒๕๔๘). ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม. หน้า ๑๔ - ๑๕.

^๔ วัชรวิทย์ ไชยสาร. (๒๕๔๕). การมีส่วนร่วมในทางการเมืองกับการเมืองภาคเอกชน. หน้า ๔๐.

เท่านั้น ซึ่งลักษณะหรือรูปแบบของการมีส่วนร่วมในทางการเมืองนั้น อาจจะเป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมในทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยโดยตรง อาทิเช่น การออกเสียงประชามติ การเข้าชื่อเสนอกฎหมาย การถอดถอนบุคคลออกจากตำแหน่ง เป็นต้น ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมจึงอยู่ระหว่างการมีส่วนร่วมในทางการเมืองแบบตัวแทนหรือประชาธิปไตยโดยอ้อมที่ประชาชนมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งอย่างเดียว กับการมีส่วนร่วมในทางการเมืองแบบตัวแทน ซึ่งประชาชนได้มีส่วนร่วมในทางการเมืองในรูปแบบของประชาธิปไตยโดยตรงควบคู่กันไปด้วย

ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ^๔ อธิบายไว้ว่า หัวใจของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม คือ การที่สมาชิกทุกคนสามารถมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น รับฟัง และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับสมาชิกคนอื่นๆ ได้อย่างทั่วถึงก่อนจะมีการตัดสินใจร่วมกัน ซึ่งประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมนี้ยังมุ่งเน้นที่การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมต่างๆ ที่หลากหลาย ทั้งในส่วนที่เป็นของรัฐและไม่ใช่ของรัฐ โดยสมาชิกทุกคนสามารถมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น รับฟัง และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันก่อนที่จะมีการตัดสินใจ และลงมติในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

จากคำนิยามดังกล่าวข้างต้นอาจสรุปได้ว่า ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครอง ตลอดจนการกำหนดวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย ในเรื่องสิทธิเสรีภาพ หน้าที่ ตามระบอบการเมืองการปกครองที่ไม่ไปก้าวก่ายหรือก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นหรือสังคมส่วนรวม การมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอาจจำแนกเป็น สาม ระดับ ได้แก่

๑. การมีส่วนร่วมในระดับเบื้องต้น เช่น การร่วมแสดงความคิดเห็นในทางการเมือง การร่วมพูดคุยอภิปรายเรื่องราวทางการเมืองและสถานการณ์ปัจจุบัน การร่วมลงชื่อเพื่อเสนอเรื่องราวหรือประชาพิพการณ์เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งในทางการเมือง การรวมกลุ่มเล็กๆ เพื่อแสดงความคิดเห็นในทางการเมือง และการเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมือง

๒. การมีส่วนร่วมในระดับกลาง เช่น การเข้าร่วมเดินขบวนเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรม การเข้าร่วมฟังปราศรัยในการชุมนุมเรียกร้องเรื่องราว การร่วมลงชื่อเพื่อเสนอให้ฝ่ายที่มีอำนาจตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่ง การร่วมอดข้าวประท้วงหรือร่วมกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อเรียกร้อง

๓. การมีส่วนร่วมในระดับสูง เช่น การร่วมลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา การร่วมก่อตั้งพรรคการเมือง หรือการร่วมก่อตั้งรัฐบาล

๑.๒ องค์ประกอบของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

สำหรับองค์ประกอบของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ได้มีนักวิชาการหลายท่านอธิบายไว้ว่า

แคทท์^๖ ได้เสนอองค์ประกอบหรือเงื่อนไขที่สำคัญของความเป็นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมว่า ประกอบด้วยองค์ประกอบดังนี้

^๔ ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ. (๒๕๔๖). ประชาธิปไตย : เส้นทางเดินจากประชาธิปไตยโดยตรงสู่ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม. หน้า ๑๙.

^๖ ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ. เล่มเดิม. หน้า ๑๗.

๑. ทุกคนสามารถยกประเด็นปัญหาใดปัญหาหนึ่งขึ้นมาเพื่อกำหนดเป็นวาระของการประชุม โดยสามารถเสนอทางเลือกและมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งหรือตัดสินใจสุดท้าย
๒. เป็นการประชุมที่ทุกคนสามารถพูดกับทุกคนได้อย่างทั่วถึง
๓. มีการปรึกษาหารือหรืออภิปรายกันอย่างกว้างขวาง ทุกคนที่ต้องการการมีส่วนร่วมในการอภิปรายสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่
๔. มีแนวโน้มที่จะพยายามให้เกิดความเห็นพ้องร่วมกัน

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร^๗ ได้อธิบายว่า ลักษณะของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมเป็นเรื่องของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ โดยเป็นการเคลื่อนไหวเรียกร้องของประชาชนธรรมดา เพื่อเรียกร้องสิทธิขั้นพื้นฐานในฐานะที่เป็นมนุษย์ สิทธิมนุษยชน รวมไปถึงสิทธิที่จะไม่เชื่อฟังรัฐด้วย ซึ่งหลักการสำคัญของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม คือ เสรีภาพ เป็นเสรีภาพของประชาชนที่จะแสดงออกในรูปแบบต่างๆ เป็นเสรีภาพที่ไม่คำนึงถึง เพศ อายุ ชั้นชั้น สถานะทางสังคม เชื้อชาติหรือศาสนา เป็นการแสดงออกซึ่งเสรีภาพที่ไม่ใช่เป็นเรื่องการช่วงชิงอำนาจจริงๆ หรือล้มล้างรัฐบาล

คะนิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม และคณะ^๘ ได้สรุปหลักการหรือองค์ประกอบของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

๑. การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเมืองและการบริหาร
๒. เน้นการกระจายอำนาจในการตัดสินใจ และการจัดสรรทรัพยากรต่างๆ ในระหว่างประชาชนให้เท่าเทียมกัน
๓. อำนาจในการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากรต่างๆ นั้น จะต้องส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน
๔. เพิ่มการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน
๕. มีความยืดหยุ่นได้ คือ มีโครงสร้างการทำงานที่สามารถตรวจสอบได้ มีความโปร่งใสและคำนึงถึงความต้องการทรัพยากรของผู้มีส่วนร่วม
๖. การมีส่วนร่วมของประชาชนมีทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล^๙ เห็นว่า นอกจากหลักการทั้ง ๖ ข้อที่กล่าวมาแล้ว ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมต้องประกอบด้วยอีกหนึ่งหลักการ คือ ประชาชนต้องสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร กระบวนการทางนโยบาย และกระบวนการยุติธรรม

ณัชชาภัทร อุ๋นตรงจิตร^{๑๐} กล่าวว่า ระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมนี้มีหลักการสำคัญ สาม ประการ คือ

^๗ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (๒๕๔๐). ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่/ขบวนการเคลื่อนไหวประชาสังคมในต่างประเทศ : บทสำรวจพัฒนาการสถานภาพและนัยยะเชิงความคิด/ทฤษฎีต่อการพัฒนาประชาธิปไตย. หน้า ๑๐.

^๘ คะนิงนิจ ศรีบัวเอี่ยมและคณะ. (๒๕๔๕). แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ : ปัญหา อุปสรรค และทางออก. หน้า ๑๕.

^๙ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล. (๒๕๔๘). ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ๒๕๕๙. หน้า ๑๕.

^{๑๐} ณัชชาภัทร อุ๋นตรงจิตร. (๒๕๕๗). รัฐศาสตร์. หน้า ๑๐๗.

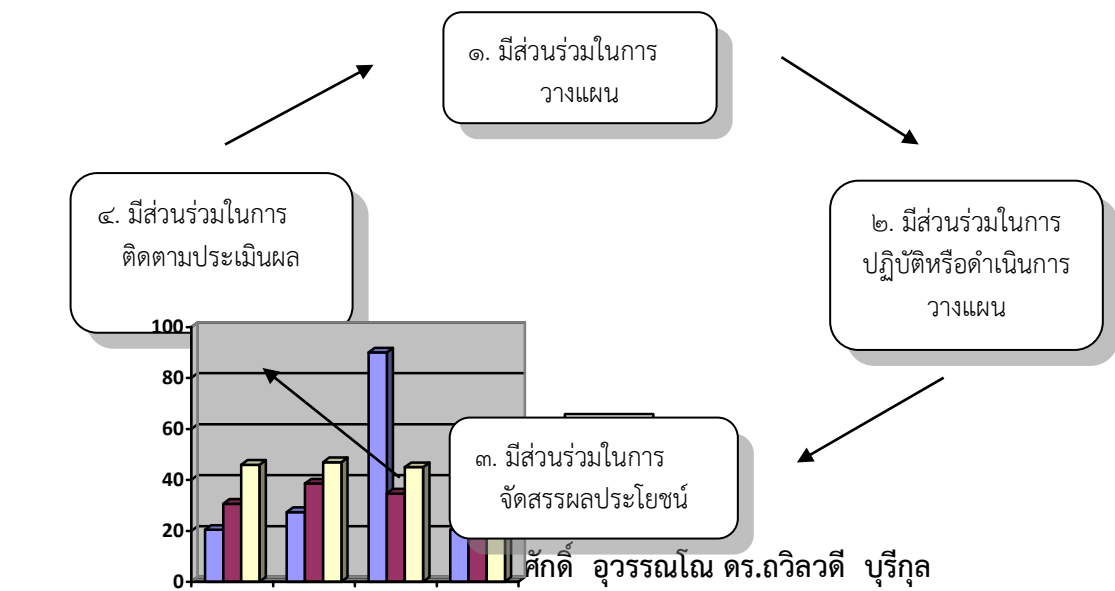
๑. การมีส่วนร่วมจากประชาชน โดยประชาชนทุกคนจะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง ซึ่งประชาชนจะเข้าสู่ขั้นตอนของระบบการเมืองด้วยตนเอง ตั้งแต่ขั้นตอนของการรับฟังประเด็นปัญหา การวิเคราะห์ประเด็นปัญหา การอภิปรายโต้เถียง การตัดสินใจทางการเมือง การลงคะแนนเสียง การนำนโยบายหรือข้อปฏิบัติไปใช้ในเชิงรูปธรรม และการตรวจสอบประเมินผล

๒. การยึดถือเสียงส่วนใหญ่ การตัดสินใจทางการเมืองของระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม จะยึดถือมติเสียงข้างมากของประชาชน ทั้งในกระบวนการนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ

๓. ความเท่าเทียมกันทางการเมือง ในการตัดสินใจใดๆ ทางการเมืองของระบอบประชาธิปไตยจะถือว่าประชาชนทุกคนมีสิทธิทางการเมืองเท่าเทียมกัน คือ ทุกคนมีหนึ่งเสียง ที่จะเลือกโดยอิสระ และไม่มืองค์กรหรือบุคคลใดๆ ที่จะมอิทธิพลต่อการกำหนดจิตใจของแต่ละบุคคล

จากความเห็นดังกล่าวข้างต้น อาจสรุปหลักการหรือองค์ประกอบสำคัญของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม คือ การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองและบริหาร มีการกระจายอำนาจในการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากรต่างๆ ในระหว่างประชาชนให้เท่าเทียมกัน อำนาจในการตัดสินใจและการจัดการทรัพยากรต่างๆ นั้น จะส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน มีการเพิ่มการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน มีความยืดหยุ่นได้ กล่าวคือ มีโครงสร้างการทำงานที่สามารถตรวจสอบได้ มีความโปร่งใสและคำนึงถึงความต้องการทรัพยากรของผู้มีส่วนร่วม และการมีส่วนร่วมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ^{๑๑}

**กระบวนการของระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม
(process of participatory democracy)**

๒. กรอบแนวคิด หลักการ วิธีชีวิตแบบประชาธิปไตย

๒.๑ หลักการสำคัญของวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย

^{๑๑} บวรศักดิ์ อูวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล. เล่มเดิม. หน้า ๒๕.

“วิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย” หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตประจำวัน และการดำรงตนในสังคมของประชาชนในประเทศที่ปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย

“แนวทางการดำรงชีวิตประจำวัน” หมายถึง การที่ประชาชนนำเอาหลักการและความเชื่อในระบอบประชาธิปไตยมาประพาดปฏิบัติตน ทั้งในครอบครัว โรงเรียน ชุมชน ตลอดจนการประกอบอาชีพการงานส่วนตัวและการทำงานร่วมกับผู้อื่นเพื่อพัฒนาความเจริญของชุมชน

“การดำรงตนในสังคมของประชาชน” หมายถึง การที่ประชาชนในประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยได้ประพาดตนอย่างสอดคล้องกับหลักการปกครองดังกล่าว โดยปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองตามที่กฎหมายกำหนด และเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองในระดับต่างๆ อย่างกว้างขวาง โดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ ตลอดจนมีความเชื่อมั่นศรัทธาต่อการปกครองในระบอบนี้อย่างแท้จริง พร้อมทั้งจะให้ความสนับสนุนร่วมมือเท่าที่จะสามารถกระทำได้

การดำเนินวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยนั้นมีหลักการสำคัญที่ควรจะต้องยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอยู่ สี่ ประการสำคัญ ประกอบด้วย การยึดหลักกฎหมาย ความมีเหตุผล และสันติวิธี การยึดหลักเสียงข้างมากที่ขบธรรมเนียมและรับฟังเหตุผลเสียงข้างน้อย ความรับผิดชอบและเสียสละเพื่อส่วนรวม และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมและการเมือง จึงเห็นได้ว่า “ประชาธิปไตย” มีหลายมิติ เช่น มิติทางสังคม มิติทางเศรษฐกิจ มิติทางการเมืองการปกครอง วิถีชีวิตประชาธิปไตยจึงเน้นมิติทางสังคมเพื่อปลูกฝังตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน หมู่บ้าน ตำบล จนเป็นรากฐานที่สำคัญในความเป็นประชาธิปไตยที่เป็นมิติทางการเมืองการปกครองต่อไป

๑. การยึดหลักกฎหมาย ความมีเหตุผล และสันติวิธี^{๑๒}

การดำเนินชีวิตโดยยึดหลักกฎหมาย ความมีเหตุผล และสันติวิธีประกอบด้วย

๑.๑ ปฏิบัติตามกฎหมาย การปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้น ถือว่ากฎหมายที่บังคับใช้อยู่ เป็นกฎหมายที่คนส่วนใหญ่ให้ความเห็นชอบหากไม่เห็นชอบกับกฎหมายใดๆ ก็สามารที่จะผลักดันให้มีการแก้ไขกฎหมายนั้นๆ โดยอาศัยกลไกทางการเมืองการปกครองต่างๆ ได้ ดังนั้นทุกคนจึงต้องปฏิบัติตามกฎหมายเพื่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

๑.๒ การรู้จักใช้เหตุผล การตัดสินใจจะทำอะไรนั้นต้องยึดหลักเหตุผลมากกว่าที่จะใช้ความรู้สึกหรืออารมณ์ส่วนตัว จึงจะสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข เกิดความสงบเรียบร้อยและเจริญก้าวหน้า การแสดงออกซึ่งความคิดเห็น โดยการใช้เหตุผลจะนำมาซึ่งข้อสรุปที่ยอมรับกัน โดยไม่ก่อให้เกิดความรุนแรงอันเป็นผลให้เกิดความแตกแยกขึ้นในสังคม

๑.๓ ใช้หลักความสมัครใจ ระบอบประชาธิปไตยนั้น เป็นการปกครองที่อาศัยความสมัครใจร่วมกันของคนส่วนใหญ่มากกว่าที่จะใช้การบังคับ ในการดำเนินชีวิตประจำวันก็เช่นกัน การที่จะให้ใครปฏิบัติอย่างไรมัน ควรชี้ถึงเหตุผลความจำเป็นให้เข้าใจและสมัครใจที่จะทำมากกว่าที่จะบังคับซึ่งการยึดหลักความสมัครใจจะมีประโยชน์ ดังนี้

^{๑๒} สำนักบริหารการปกครองท้องถิ่น กรมการปกครอง. (๒๕๕๘). คู่มือวิทยากรแกนนำระดับอำเภอและอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตยประจำปี ๒๕๕๙. หน้า ๑ - ๓.

ก. เป็นการยอมรับในความมีเหตุผลและมีสิทธิที่จะเลือกกระทำหรือไม่ทำอะไร

ข. ได้รับความร่วมมือในการปฏิบัติ การสนับสนุนต่างๆ อย่างเต็มใจและได้ผลที่ดีกว่าการบังคับ

ค. จัดข้อขัดแย้ง การต่อต้านต่างๆ ให้หมดไปได้

๑.๔ มีน้ำใจนักกีฬา หมายถึง การรู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย ซึ่งเป็นหลักการที่สำคัญในการดำเนินวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย เนื่องจากตามหลักประชาธิปไตยนั้น การตัดสินใจในเรื่องต่างๆ จะต้องกระทำตามความเห็นของคนส่วนใหญ่ ซึ่งก็หมายความว่า ในเรื่องที่มีผู้ที่มีความเห็นแตกต่างกันแล้วย่อมมีฝ่ายหนึ่งที่สมหวังและอีกฝ่ายหนึ่งที่ผิดหวัง ฝ่ายที่สมหวังหรือฝ่ายข้างมากนั้นก็ไม่ต้องไม่เยาะเย้ยถากถางอีกฝ่ายหนึ่ง แต่จะต้องให้ความเห็นใจ และพร้อมที่จะรับฟังปัญหาของอีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อหาทางช่วยเหลือแก้ไขปัญหาเท่าที่จะทำได้เมื่อมีโอกาส

นอกจากนี้ทั้งสองฝ่ายจะต้องมองข้อขัดแย้งต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นว่าเป็นเรื่องธรรมดาไม่ผูกใจเจ็บหรือเก็บมาเป็นอารมณ์ครุ่นคิดว่า เป็นเรื่องที่เสียหาย เสียศักดิ์ศรี และพร้อมที่จะให้ความสนับสนุนในเรื่องที่คนส่วนใหญ่ให้ความเห็นชอบ

๑.๕ ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ซึ่งแสดงออกโดยการปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเสมอภาคกัน ให้ความสำคัญต่อทุกคน ในการที่จะรับฟังความเห็น ความต้องการของเขา และไม่แบ่งพรรคแบ่งพวก มีความเป็นกลางในการตัดสินปัญหาต่างๆ โดยไม่นำความสัมพันธ์ส่วนตัวมาใช้ในการพิจารณาปัญหาของสังคม

๑.๖ การมีวินัย วินัยเป็นสิ่งสำคัญมากในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งถือหลักการปกครองตนเอง เพราะหากคนในชาติไม่มีวินัย ก็แสดงว่าไม่สามารถควบคุมบังคับตนเองให้อยู่ในกรอบกติกาที่ตนและผู้อื่นร่วมกันกำหนดขึ้นได้ ดังนั้น จึงไม่สามารถที่จะใช้สิทธิในการปกครองตนเองได้เช่นกัน ซึ่งการมีวินัยนั้นจะต้องถือปฏิบัติ ดังนี้ ไม่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของสังคม ซื่อตรงต่อหน้าที่ของตน ปฏิบัติตามข้อตกลงของสังคม และปฏิบัติตามประเพณีอันดีงามของสังคม

๑.๗ การเคารพกติกา คือ การประพฤติปฏิบัติไปตามกฎเกณฑ์ต่างๆ เช่น รัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ ระเบียบต่างๆ ตลอดจนการฝึกตนให้รู้จักการมีระเบียบวินัย ไม่พยายามฝ่าฝืน ต้องฝึกการรู้จักเคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น รู้จักการยึดหลักการมากกว่ายึดตัวบุคคล รู้จักการปกครองด้วยเสียงข้างมากเป็นสำคัญ

๑.๘ การดำเนินชีวิตโดยยึดหลักสันติวิธี กล่าวคือ สันติวิธี เป็นกรอบความคิดหรือทัศนคติ และเป็นวิธีปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ ทั้งในการดำเนินวิถีชีวิตปกติ และเมื่อต้องเผชิญกับความขัดแย้งโดยมีความมั่นใจว่า สามารถทำให้คนที่เห็นต่างหรือขัดแย้งสามารถอยู่ร่วมกัน โดยแต่ละฝ่ายเคารพความเท่าเทียมและพยายามที่จะเรียนรู้การอยู่ร่วมกันด้วยการแบ่งปันกัน เอื้ออาทรต่อกัน และไม่ใช้ความรุนแรงเป็นทางเลือกเมื่อขัดแย้ง ในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้น ย่อมมีวิธีการแก้ไขความขัดแย้งโดยสันติวิธี อันได้แก่ การใช้เหตุผล สติปัญญา ไม่ใช่วิธีการตัดสินด้วยกำลังหรือความรุนแรง ทั้งนี้ ต้องกระทำด้วยความประนีประนอม ด้วยการประสาณผลประโยชน์ไม่ให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องเสียประโยชน์หรือถูกเอาเปรียบ

๒. ยึดหลักเสียงข้างมากที่ชอบธรรม และรับฟังเหตุผลของเสียงข้างน้อย^{๑๓}

เนื่องจากการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้น ถือว่าทุกคนมีอำนาจในการปกครองโดยเท่าเทียมกัน ดังนั้น การตัดสินใจปัญหาต่างๆ จึงต้องทำตามความต้องการของคนส่วนใหญ่หรือตามเสียงข้างมาก ซึ่งฝ่ายข้างน้อยต้องให้การยอมรับและปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ แต่ในขณะเดียวกันฝ่ายข้างมากก็ต้องยอมรับฟังเหตุผล ความจำเป็นของฝ่ายข้างน้อยและไม่ละเลยประโยชน์หรือความจำเป็นของฝ่ายข้างน้อยที่ควรจะได้รับ การตอบสนอง ซึ่งในบางครั้งฝ่ายข้างมากอาจจะต้องยอมสละประโยชน์ของตน หากเห็นว่าความต้องการของฝ่ายข้างน้อยเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นเร่งด่วน ในระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองโดยประชาชนส่วนใหญ่ จึงให้ความสำคัญกับหลักการเสียงข้างมาก (Majority Rule) ในการตัดสินใจข้อขัดแย้งทุกระดับ โดยหลักการเสียงข้างมากหมายความว่า การตัดสินใจของกุ่มหรือคณะบุคคลหลังจากที่ได้มีการปรึกษาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นพอสมควรแล้ว ก็ให้ตัดสินใจโดยถือเสียงข้างมากเป็นเสียงชี้ขาด เพื่อให้ดำเนินการเป็นรูปธรรมต่อไปได้ เช่น การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ได้คะแนนสูงสุดจะเป็นผู้ที่ได้รับเลือกหรือในการออกเสียงประชามติ เรื่องที่ผู้เห็นด้วยมากที่สุดจะได้รับการนำไปปฏิบัติ หรือกรณีการออกเสียงลงมติในการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ก็ใช้เสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ตัดสิน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม หลักการเสียงข้างมาก (Majority Rule) ต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการเคารพในสิทธิของเสียงข้างน้อย (Minority Rights) ทั้งนี้ เพื่อเป็นหน่วยประกันว่า ฝ่ายเสียงข้างมากจะไม่ใช้วิธีการใดๆ ที่เห็นแก่ผลประโยชน์ของกลุ่มพวกพ้องตน แต่ต้องดำเนินการเพื่อประโยชน์ของประชาชนทั้งหมด เพื่อสร้างสังคมทุกฝ่ายสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข โดยฝ่ายเสียงข้างน้อยจะต้องได้รับความคุ้มครองขณะที่ต้องยอมรับฟังจากเสียงส่วนใหญ่ไปพร้อมๆ กัน ทั้งนี้ เพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นในสังคม ดังนั้น เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมการตัดสินใจโดยเสียงข้างมาก จึงต้องเคารพในสิทธิของเสียงข้างน้อย การตัดสินใจโดยเสียงข้างมากมิได้หมายความว่าเสียงข้างมากนั้นถูกต้องเสมอไปแต่อาจจะถูกต้องและเหมาะสมในสถานการณ์หนึ่งก็ได้ เสียงข้างน้อยอาจเหมาะสมกับอีกสถานการณ์หนึ่ง อีกเวลาหนึ่ง ดังนั้น การยอมรับสิทธิของเสียงข้างน้อยจึงมีความสำคัญ

๓. ความรับผิดชอบและเสียสละเพื่อส่วนรวม^{๑๔}

ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เมื่อสมาชิกของสังคมประชาธิปไตยเกิดความรู้สึกว่าตนเองเป็นเจ้าของประเทศ และประเทศเป็นของทุกคนแล้ว ทุกคนจะเกิดความรัก ความภักดีต่อชาติ บ้านเมือง รับผิดชอบต่อส่วนรวม ต่างพยายามที่จะประพฤติตนให้อยู่ในกรอบของกฎหมาย ศีลธรรมอันดีงาม และต่างก็พยายามทำตนเป็นพลเมืองดี ช่วยกันบำรุงรักษาสาธารณสมบัติ ช่วยเหลือผู้ที่ตกทุกข์ได้ยากในรูปของสังคมสงเคราะห์หรือการช่วยเหลืออื่นๆ เช่น การเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาบ้านเมืองให้สะอาดร่มเย็น การช่วยเหลือในกรณีเกิดภัยพิบัติ เป็นต้น สำหรับความรับผิดชอบต่อสาธารณะก็จะต้องเน้นที่ความพร้อมที่จะรับการตรวจสอบ โดยเฉพาะความพร้อมที่จะรับการตรวจสอบโดยประชาชน สื่อมวลชนหรือสถาบันทางการเมืองต่างๆ แล้ว ทรานนั้นก็ย่อมแสดง

^{๑๓} แหล่งเดิม. หน้า ๓ - ๔.

^{๑๔} แหล่งเดิม. หน้า ๔ - ๕.

ถึงความบริสุทธิ์ ความซื่อสัตย์ และการปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบต่อสังคมต่อประเทศชาติอย่างจริงจัง บุคคลในสังคมจึงควรเสียสละโดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ที่อาจตกแก่ส่วนตัวหรือกลุ่มพรรคพวกบริวาร ตระหนักและปฏิบัติในบรรดาการกระทำใดที่ไม่ส่งผลเป็นความเสียหายหรือก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อชุมชน สังคมและประเทศชาติ เช่น ไม่สร้างความมั่งคั่งร่ำรวยให้ตนเอง โดยการกดขี่ขูดรีดขึ้นราคาสินค้าโดยไม่เป็นธรรม เป็นต้น ดังคำกล่าวที่ว่า อย่าคิดว่าประเทศไทยจะให้อะไรจงคิดเสมอว่าเราจะให้อะไรกับประเทศไทยของเราบ้าง

๔. การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมและการเมือง^{๑๕}

การปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้นถือว่าเป็นระบอบการปกครองที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองได้มากที่สุดกว่าระบอบการปกครองอื่นๆ และเป็นระบอบการเมืองที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายในการปกครองตนเอง ในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยนี้ถือว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนนั้นเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากและถือว่าเป็นหัวใจของการปกครองระบอบประชาธิปไตย

๒.๒ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาประชาธิปไตย

๒.๒.๑ การมีส่วนร่วมของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย^{๑๖}

การปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้นถือเป็นการปกครองโดยประชาชนและเพื่อประชาชน บทบาททางการเมืองของประชาชนในฐานะที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยจึงเป็นหัวใจของระบบนี้ ดังนั้น การเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองตนเองของประชาชนจึงถือเป็นกระบวนการที่สำคัญ

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบต่อประชาชนเอง การที่สามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทเพื่อแก้ไขปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้นได้ ผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องยอมรับปรัชญาการพัฒนาชุมชนว่าที่มนุษย์ทุกคนต่างมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม และเป็นที่ยอมรับของผู้อื่นและพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน ขณะเดียวกันต้องยอมรับความจริงที่ว่ามนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาสและได้รับการชี้แนะอย่างถูกต้อง^{๑๗}

การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นการส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของประชาชนโดยประชาชนหรือชุมชน เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชน อันจะก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตน และได้รับผลประโยชน์จาก

^{๑๕} แหล่งเดิม. หน้า ๖.

^{๑๖} แหล่งเดิม. หน้า ๒๘ - ๓๐.

^{๑๗} ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (๒๕๒๖). หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท. หน้า ๒๐.

การพัฒนา นอกจากนี้การมีส่วนร่วมทางการเมืองยังเป็นการเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐมาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลัก โดยมีกระจายอำนาจในการวางแผนจากส่วนกลางมาสู่ส่วนภูมิภาค ทั้งนี้ เพื่อให้ภูมิภาคเป็นเอกเทศ ให้มีอำนาจทางการเมือง การบริหาร มีอำนาจต่อรองในการจัดการทรัพยากรโดยให้อยู่มาตรฐานเดียวกันและประชาชนสามารถตรวจสอบได้ ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชน จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเป็นฝ่ายตัดสินใจกำหนดปัญหาความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นการเสริมพลังอำนาจให้แก่ประชาชน/กลุ่ม/องค์กรชุมชนให้สามารถระดมขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากร การตัดสินใจ และการควบคุมดูแลกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนมากกว่าที่จะเป็นฝ่ายตั้งรับ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนยังสามารถกำหนดการดำรงชีวิตได้ด้วยตนเองให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามความจำเป็นอย่างมีศักดิ์ศรี และสามารถพัฒนาศักยภาพของประชาชน/ชุมชนในด้านภูมิปัญญา ทักษะ ความรู้ ความสามารถและการจัดการและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกได้^{๑๘}

๒.๒.๒ ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาประชาธิปไตย

ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมยึดหลักพื้นฐานว่า “ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจธิปไตย ประชาชนสามารถใช้อำนาจได้เสมอ แม้ว่าได้มอบอำนาจให้กับผู้แทนของประชาชนไปใช้ในฐานะที่เป็นตัวแทนก็ตาม แต่ประชาชนก็สามารถเฝ้าดู ตรวจสอบ ควบคุมและแทรกแซงการทำหน้าที่ของตัวแทนของประชาชนได้เสมอ” ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาประชาธิปไตยแบ่งออกได้เป็น สี่ ลักษณะ คือ^{๑๙}

๑. การเรียกคืนอำนาจโดยการถอดถอนหรือปลดออกจากตำแหน่ง (recall)

เป็นการควบคุมการใช้อำนาจของผู้แทนของประชาชนในการดำรงตำแหน่งทางการเมืองแทนประชาชน หากปรากฏว่าผู้แทนของประชาชนใช้อำนาจในฐานะ “ตัวแทน” มิใช่เป็นไปเพื่อหลักการที่ถูกต้อง หรือเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมที่แท้จริง ในทางตรงกันข้ามกลับเป็นการใช้อำนาจโดยมิชอบโดยทุจริตหรือเพื่อประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลัก ประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจธิปไตยสามารถเรียกร้องอำนาจที่ได้รับไปนั้นกลับคืนมาโดยการถอดถอนหรือปลดออกจากตำแหน่งได้

๒. การริเริ่มเสนอแนะ (initiatives) เป็นการทดแทนการทำหน้าที่ของผู้แทนของประชาชนหรือเป็นการเสริมการทำหน้าที่ของตัวแทนประชาชน ประชาชนสามารถเสนอแนะนโยบายร่างกฎหมาย รวมทั้งมาตรการใหม่ๆ เองได้หากว่าตัวแทนของประชาชนไม่เสนอหรือเสนอแล้วแต่ไม่ตรงกับความต้องการของประชาชน

๓. การประชาพิจารณ์ (public hearings) เป็นการแสดงออกของประชาชนในการเฝ้าดูตรวจสอบและควบคุมการทำงานของตัวแทนของประชาชนในกรณีที่มีฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายบริหารเตรียมออกกฎหมาย หรือกำหนดนโยบายหรือมาตรการใดๆ ก็ตาม อันมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่หรือสิทธิ เสรีภาพของประชาชนในฐานะเจ้าของอำนาจธิปไตยสามารถที่จะเรียกร้องให้มีการชี้แจงข้อเท็จจริง และผลดีผลเสียก่อนการออกหรือบังคับใช้กฎหมาย นโยบาย หรือมาตรการนั้นๆ ได้

๔. การแสดงประชามติ (referendum หรือ plebiscite) ในส่วนที่เกี่ยวข้องนโยบายสำคัญหรือการออกกฎหมายที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของ

^{๑๘} แหล่งเดิม. หน้า ๒๙ - ๓๐.

^{๑๙} สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร เล่มเดิม. หน้า ๒๗ - ๒๙.

ประชาชนอย่างมาก เช่น การขึ้นภาษี การสร้างเขื่อนหรือโรงไฟฟ้า ฯลฯ ประชาชนในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตยสามารถเรียกร้องให้รัฐรับฟังมติของประชาชนก่อนที่จะตรากฎหมายหรือดำเนินการสำคัญๆ โดยการจัดให้มีการลงประชามติเพื่อถามความคิดเห็นของประชาชนส่วนใหญ่ อันเป็นการตัดสินใจขั้นสุดท้าย

๓. แนวทางการขับเคลื่อนการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย

๓.๑ ความเป็นมาของภารกิจการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๙ บ้านเมืองเกิดความแตกแยก มีการแบ่งฝักฝ่าย ขาดความสามัคคี เหตุผลสำคัญประการหนึ่ง คือ สังคมไทยมีพฤติกรรมหรือวิถีชีวิตไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย เช่น มีการยึดมั่นในตัวบุคคลมากกว่าเหตุผล ยกย่องผู้มีความรู้ มีฐานะดี หรือการศึกษาดีแต่ไม่มีคุณธรรม ความนิยมเรื่องเงินและอำนาจ การไม่แยกแยะเรื่องการเมืองและเรื่องส่วนตัว ความนิยมเล่นพรรคเล่นพวก ซึ่งหลักการสำคัญของวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ได้แก่ การยึดหลักกฎหมาย ความมีเหตุผล และสันติวิธี การปฏิบัติตามเสียงข้างมากรับฟังเสียงข้างน้อย ความรับผิดชอบและเสียสละเพื่อส่วนรวมและการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมและการเมือง จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการส่งเสริมให้ประชาชนนำหลักการของวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อให้ความแตกแยก การแบ่งฝักฝ่าย และการไร้ความสามัคคีของสังคมไทยหมดสิ้นไป อันเป็นการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นภายในประเทศ

การสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ลดความขัดแย้ง และสนับสนุนสถาบันสำคัญของชาติ อันได้แก่ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นนโยบายสำคัญเร่งด่วนของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) นำโดย พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่มุ่งสร้างความสามัคคีของคนในชาติอันเป็นพื้นฐานสำคัญของความมั่นคงและการดำรงอยู่ของสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ในฐานะที่เป็นหน่วยงานหลักที่สำคัญหน่วยงานหนึ่งในการขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าว จึงได้มีโครงการส่งเสริมวิถีแบบประชาธิปไตยเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ เป็นประจำทุกปีตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ จนถึงปัจจุบัน เพื่อสร้างพื้นฐานให้สอดคล้องกับความเป็นประชาธิปไตยของชาติมุ่งสู่ความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริงและได้รับประโยชน์สูงสุด โดยมองความเป็นประชาธิปไตยเป็นองค์รวม ทั้งในมิติด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านการเมือง ไม่ได้มองด้านใดด้านหนึ่งหรือมองแยกส่วนจนเกิดปัญหาตามมา ซึ่งปัจจุบันเป็นการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ดังกล่าวได้สอดคล้องกับนโยบายเร่งด่วนของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ จึงเห็นควรทำอย่างจริงจังและต่อเนื่อง แม้จะต้องใช้ระยะเวลาพอสมควรเพื่อให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม

๓.๒ แนวทางการดำเนินการขับเคลื่อนวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์

การขับเคลื่อนวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ถือเป็นภารกิจสำคัญของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างศักยภาพและสนับสนุนบทบาทอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย เพื่อเป็นหลักในการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบ

ประชาธิปไตยให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งในการขับเคลื่อนการดำเนินงานจะมีทั้งในระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับตำบล หมู่บ้าน ดังนี้

๓.๒.๑ การขับเคลื่อนการดำเนินงานในระดับจังหวัด

๑. ให้จังหวัดแจ้งอำเภอ มอบหมายปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบโครงการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยฯ อำเภอละ ๑ คน และประธานกรรมการบริหารอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) ที่อำเภอคัดเลือก อำเภอละ ๑ คน เป็นวิทยากรแกนนำระดับอำเภอ (ครู ก.) เข้ารับการฝึกอบรมตามรุ่นและระยะเวลาที่กรมการปกครองกำหนด

๒. ให้จังหวัดสนับสนุนการดำเนินงานของวิทยากรแกนนำระดับอำเภอ (ครู ก.) โดยให้จังหวัดร่วมประชุม แนะนำ และเข้าร่วมปฏิบัติงานกับอำเภอ เพื่อให้การดำเนินการตามโครงการเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด ทั้งนี้ กรมการปกครอง ได้จัดสรรงบประมาณให้กับทุกจังหวัด เพื่อให้อำเภอ โดยวิทยากรระดับอำเภอ (ครู ก.) ดำเนินการฝึกอบรมให้ประธานกรรมการบริหารอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) ทุกหมู่บ้าน (ครู ข.) และให้จังหวัดรวบรวมแบบรายงานแผนการดำเนินการจัดฝึกอบรมประธานกรรมการบริหารอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย และรายงานให้กรมการปกครองทราบ

๓. หมู่บ้านที่ผ่านการฝึกอบรมและจัดตั้งอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตยใน ปีงบประมาณตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ – ๒๕๕๘ ที่ผ่านมา ให้จังหวัดรวบรวมแบบรายงานผลการจัดกิจกรรมการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยที่อำเภอรายงานมาพร้อมรายละเอียดภาพถ่ายการจัดกิจกรรมของหมู่บ้าน นำมาสรุปผลในภาพรวมของจังหวัด แล้วรายงานผลการจัดกิจกรรมให้กรมการปกครองทราบทุกวันที่ ๓๐ ของเดือน (โดยให้จังหวัดติดตามทวงถาม ให้อำเภอรวบรวมสรุปผลการดำเนินกิจกรรมของหมู่บ้านต้นแบบประชาธิปไตยที่ผ่านการฝึกอบรมไปแล้ว ให้มีการรายงานอย่างต่อเนื่องทุกๆ เดือน ตามระยะเวลาที่กำหนด) สำหรับหมู่บ้านที่ได้ดำเนินการจัดตั้งหมู่บ้านต้นแบบประชาธิปไตยและฝึกอบรมอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) ในปีงบประมาณ ๒๕๕๙ ภายหลังจากการฝึกอบรมอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) เสร็จเรียบร้อยแล้ว ให้จังหวัดแจ้งอำเภอสนับสนุนส่งเสริมอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) ให้เร่งดำเนินกิจกรรมในหมู่บ้านและรายงานผลการดำเนินการโดยเร็ว

๔. ให้จังหวัดดำเนินการคัดเลือกคณะกรรมการบริหารอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) ดีเด่น ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๙ ระดับจังหวัดๆ ละ ๑ หมู่บ้าน และรายงานผลการดำเนินงานตามแบบที่กำหนดประกอบการพิจารณา ส่งให้กรมการปกครอง และให้จังหวัดรวบรวมสรุปสถิติข้อมูลจำนวนอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) ในพื้นที่จัดทำรายงานให้กรมการปกครอง จำนวน ๑ ชุด ภายในวันที่ ๓๐ กันยายน ของทุกปี

๓.๒.๒ การขับเคลื่อนการดำเนินงานในระดับอำเภอ

ให้อำเภอขับเคลื่อนการดำเนินโครงการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ดังนี้

๑. ให้อำเภอจัดตั้ง “ศูนย์ประสานงานอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย อำเภอ (ศ.อสปช.อ.)” มีหน้าที่บูรณาการขับเคลื่อนนโยบาย สนับสนุน ควบคุม กำกับ ดูแล การ

ดำเนินกิจกรรมและการรายงานผลการดำเนินกิจกรรมของอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) ให้เป็นไปตามแนวทางที่กำหนด โดยให้มีโครงสร้างและภารกิจหน้าที่ตามที่กรมการปกครองกำหนด

๒. การคัดเลือกวิทยากรแกนนำระดับอำเภอ (ครู ก.) ดังนี้

ก. อำเภอมอบหมายให้ปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบโครงการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยฯ อำเภอละ ๑ คน เป็นวิทยากรแกนนำระดับอำเภอ (ครู ก.) เข้ารับการฝึกอบรมตามโครงการฝึกอบรมวิทยากรระดับอำเภอ เพื่อส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๙ ตามระยะเวลาที่กรมการปกครองกำหนด

ข. อำเภอพิจารณาคัดเลือกประธานกรรมการบริหารอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) ที่มีความเข้มแข็งและมีความเหมาะสม อำเภอละ ๑ คน เป็นวิทยากรระดับอำเภอ (ครู ก.) เข้ารับการฝึกอบรมตามโครงการฝึกอบรมวิทยากรระดับอำเภอ เพื่อส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๙ ตามระยะเวลาที่กรมการปกครองกำหนด

๓. อำเภอ โดยศูนย์ประสานงานอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตยอำเภอ (ศ.อสปช.อ.) จัดประชุมวิทยากรแกนนำระดับอำเภอ (ครู ก.) โดยเรียนเชิญแกนนำอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) ที่เคยผ่านการอบรมจากกรมการปกครองไปแล้ว เข้าร่วมเป็นทีมวิทยากรแกนนำระดับอำเภอ (ครู ก.) ด้วย เพื่อซักซ้อมแนวทางการดำเนินการในการฝึกอบรมและให้ดำเนินการ ดังนี้

ก. จัดทำแผนการฝึกอบรมประธานกรรมการบริหารอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) ทุกหมู่บ้าน (ครู ข.) รายงานให้จังหวัดทราบ

ข. ทีมวิทยากรแกนนำระดับอำเภอ (ครู ก.) ดำเนินการฝึกอบรมประธานกรรมการบริหารอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) ทุกหมู่บ้าน (ครู ข.) (หากหมู่บ้านใดยังไม่ได้รับการจัดตั้งเป็นหมู่บ้านต้นแบบประชาธิปไตย ให้ทีมวิทยากรแกนนำระดับอำเภอ (ครู ก.) ร่วมกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) จัดประชุมราษฎรในหมู่บ้าน คัดเลือกประธานกรรมการบริหารอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) ส่งเข้ารับการฝึกอบรม เพื่อกลับไปทำหน้าที่เป็น ครู ข.) ตามแผนการฝึกอบรมที่อำเภอกำหนด โดยให้ดำเนินการทันทีเมื่อได้รับการจัดสรรงบประมาณจากกรมการปกครองและรายงานให้จังหวัดทราบ

ค. ทีมวิทยากรแกนนำระดับอำเภอ ประชุมชี้แจงซักซ้อมความเข้าใจเกี่ยวกับหน้าที่ และบทบาทของอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) ให้กับปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบประจำตำบล ประธานอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ให้เข้าใจเกี่ยวกับบทบาท ภารกิจ หน้าที่ ของอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) ที่สำคัญเพื่อเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนภารกิจของอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) ให้เกิดผลสัมฤทธิ์ รวมถึง ประการ คือ การเทิดทูนและการธำรงไว้ซึ่งสถาบันหลักของชาติ และการสนับสนุนส่งเสริมการเมืองการปกครองและการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับหมู่บ้าน

๔. อำเภอจัดทำประกาศนียบัตร มอบให้กับประธานอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) (ครู ข.) ที่ผ่านการฝึกอบรม เพื่อประกาศในที่ประชุมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประจำเดือน

๕. อำเภอรอบรวมแบบรายงานผลการจัดกิจกรรมส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยโดยของอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) พร้อมรายละเอียดและภาพถ่ายกิจกรรม และนำมาสรุปผลในภาพรวมของอำเภอแล้วรายงานผลการจัดกิจกรรมให้จังหวัดทุกวันที ๒๕ ของเดือน

๖. ให้คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) สนับสนุนช่วยเหลือให้อาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) จัดทำแผนการจัดกิจกรรมส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยในหมู่บ้านของตนเอง และบรรจุเข้าไว้ในแผนพัฒนาหมู่บ้าน เพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

๗. ให้อำเภอรอบรวมสถิติข้อมูลจำนวนอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) ในเขตพื้นที่จัดทำรายงานให้จังหวัด ภายในวันที่ ๒๕ กันยายน ของทุกปี และให้มีการจัดทำฐานข้อมูลอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) ที่ผ่านการฝึกอบรมในแต่ละปีให้เป็นปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง เพื่อประโยชน์ในการติดต่อประสานงาน

๘. ให้อำเภอมอบหมายปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบตำบลหรือชุดปฏิบัติการตำบล (ชปต.) ออกตรวจติดตามและเร่งรัดการดำเนินกิจกรรมของอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) ให้เป็นไปตามบทบาท หน้าที่ แนวทางการขับเคลื่อนฯ รวมทั้งภารกิจที่ได้รับมอบหมายและการรายงานผลการดำเนินงาน ตามระยะเวลาที่กำหนด

๓.๒.๓ การขับเคลื่อนการดำเนินงานในระดับตำบล หมู่บ้าน

๑. ประธานกรรมการบริหารอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) (ครู ข.) ร่วมกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ร่วมกันพิจารณาคัดเลือกราษฎรที่มีความพร้อมหรือบุคคลที่น่าเชื่อถือเหมาะสมและสมัครใจ เป็นอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) หมู่บ้านละ ๒๐ คน

๒. ให้ประธานกรรมการบริหารอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) (ครู ข.) กำหนดวันดำเนินการจัดประชุมชี้แจงถ่ายทอดความรู้ให้อาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) ตามข้อ ๑

๓. ให้ประธานกรรมการบริหารอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) (ครู ข.) ดำเนินการประชุมชี้แจงอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย ถ่ายทอดความรู้ให้อาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) เกี่ยวกับหลักการสำคัญของการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย และบทบาท ภารกิจ หน้าที่ของอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) ให้สามารถนำไปดำเนินการให้เห็นผลเป็นรูปธรรม ภายหลังจากได้รับความรู้จากการฝึกอบรมของวิทยากรแกนนำระดับอำเภอ

๔. ให้ประธานกรรมการบริหารอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) ร่วมกับอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) ในหมู่บ้านคัดเลือกกันเอง ประกอบด้วย รองประธาน เภรัญญิก เลขาธิการ และกรรมการ อีกอย่างน้อย ๕ คน เพื่อทำหน้าที่ขับเคลื่อนการจัดกิจกรรมในระดับหมู่บ้าน เสนอให้ผู้ใหญ่บ้านแต่งตั้งเป็น “คณะกรรมการบริหารอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย” และจัดตั้งเป็น “หมู่บ้านต้นแบบประชาธิปไตย” โดยจัดทำเป็นประกาศหมู่บ้านต้นแบบประชาธิปไตย เพื่อนำไปติดประกาศไว้ให้เห็นชัดเจนในสถานที่จัดประชุมราษฎรในหมู่บ้าน

๕. ให้คณะกรรมการบริหารอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) จัดทำแผนการจัดกิจกรรมส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยในหมู่บ้านของตนเอง และขับเคลื่อนอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) ให้มีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องทุกเดือนให้เห็นผลเป็นรูปธรรม รวมทั้งให้จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- ก. โครงสร้างคณะกรรมการบริหารอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย
 - ข. ประกาศหมู่บ้านต้นแบบประชาธิปไตย เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย และบทบาทหน้าที่
 - ค. ข้อความ “หลักการสำคัญการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย”
 - ง. แผนการดำเนินกิจกรรม และสรุปผลการดำเนินกิจกรรมของอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) ประจำเดือน..... เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง
- สำหรับการดำเนินการในการขับเคลื่อนโครงการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข กรมการปกครองได้จัดให้มีโครงการสำคัญหลายโครงการ ในบทความนี้ขอเสนอเพียง ๒ โครงการ ดังนี้

๑. โครงการวิทยากรแกนนำระดับอำเภอและอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย

๑.๑ วิทยากรแกนนำระดับอำเภอ^{๒๐}

วิทยากร หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นตัวการสำคัญที่จะทำให้ผู้เข้ารับการอบรมให้เกิดความรู้ความเข้าใจ เกิดทักษะ เกิดทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับเรื่องที่อบรม จนกระทั่งผู้เข้ารับการอบรมเกิดการเรียนรู้และสามารถจุดประกายความคิด เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ หรือพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ของเรื่องหรือวิชานั้นๆ

สำหรับการทำหน้าที่วิทยากรถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับหลักการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขให้กับอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจและสามารถนำไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ซึ่งในระดับหมู่บ้านจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการแทบทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นการบริหารจัดการ การพัฒนา การช่วยกันดูแลแก้ไขปัญหาต่างๆ ดังนั้น วิทยากรจึงมีความสำคัญในการผลักดันและส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือภายในหมู่บ้านเพื่อร่วมกันนำแก่นแท้ของหลักการปกครองแบบประชาธิปไตยมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน นั่นก็คือ สามารถนำหลักการดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตได้อย่างกลมกลืนจนกลายเป็นวัฒนธรรมอันดีงามที่ทุกคนยึดถือปฏิบัติตาม สำหรับบทบาท หน้าที่ของวิทยากรแกนนำจะขึ้นอยู่กับรูปแบบหลักของการฝึกอบรมว่าจะจัดในลักษณะใด วิทยากรบางท่านอาจจะจัดในลักษณะรูปแบบการบรรยาย การฝึกอบรม หรือวิธีการผสมผสานกันก็ได้

^{๒๐} สำนักบริหารการปกครองท้องที่ กรมการปกครอง. (๒๕๕๙). คู่มือวิทยากรแกนนำระดับอำเภอและอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย ประจำปี ๒๕๕๙. หน้า ๓๓.

๑.๒ อาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.)

อาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) คือ ผู้ทำหน้าที่ขับเคลื่อนการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยภายในหมู่บ้านตามแผนการดำเนินกิจกรรมที่คณะกรรมการบริหารอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตยมอบหมาย และวางตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชน ในการนำหลักการสำคัญของวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยมาใช้ในชีวิตประจำวัน อันเป็นคุณลักษณะสำคัญของอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย^{๒๑}

ตัวอย่างหลักสูตรการบรรยายการฝึกอบรมประธานอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.)^{๒๒} เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับหลักการสำคัญของการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย และบทบาทหน้าที่ให้กับอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตยในหมู่บ้านและชุมชน

วิชา การเมืองในระบอบประชาธิปไตยและการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับหมู่บ้าน

รายละเอียดหัวข้อการบรรยาย

๑. ความร่วมมือระหว่าง คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) กับ กระทรวงมหาดไทย กับภารกิจการจัดเลือกตั้ง

๒. ที่มาและภารกิจศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตย และการเลือกตั้งระดับตำบล (ศส.ปชต.)

๓. การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมือง

๔. ร่างรัฐธรรมนูญกับการปฏิรูปการเมือง

๕. การออกเสียงประชามติ ได้แก่ หลักการออกเสียงประชามติ และการไปใช้สิทธิออกเสียงประชามติ

๖. การเลือกตั้ง ได้แก่ การป้องกันการซื้อสิทธิขายเสียง และการรณรงค์ประชาสัมพันธ์การเลือกตั้ง

๗. วิถีประชาธิปไตย ได้แก่ การเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย หลักการพื้นฐานของประชาธิปไตย และคุณค่าของ “ประชาธิปไตย” ในฐานะพลเมืองของสังคม

๒. โครงการคัดเลือกหมู่บ้านต้นแบบประชาธิปไตยดีเด่น^{๒๓}

สำหรับหมู่บ้านต้นแบบประชาธิปไตยดีเด่นที่เป็นตัวแทนของทุกจังหวัด จังหวัดละเพียง ๑ หมู่บ้าน ก็เป็นหนึ่งในกระบวนการของโครงการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ เพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้กับหมู่บ้านที่มีผลการดำเนินงานอย่างโดดเด่นให้เกิดความภาคภูมิใจ นำไปสู่การพัฒนาหมู่บ้านอย่างยั่งยืน เป็นแบบอย่างของการพัฒนาให้แก่

^{๒๑} แหล่งเดิม. หน้า ๑๐๙.

^{๒๒} แหล่งเดิม. หน้า ๑๐๐.

^{๒๓} สำนักบริหารการปกครองท้องถิ่น กรมการปกครอง. (๒๕๕๗). หมู่บ้านต้นแบบประชาธิปไตยดีเด่น ประจำปี ๒๕๕๗. หน้า ๓๐๘ - ๓๐๙.

หมู่บ้านอื่น และต่อยอดการพัฒนาในระดับตำบล อำเภอ จังหวัด และประเทศชาติในที่สุด ยังเป็นการกระตุ้นให้อาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตยได้ดำเนินการขับเคลื่อนกิจกรรมส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยในระดับพื้นที่ อย่างจริงจัง ต่อเนื่อง และเป็นรูปธรรม

หลักเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกหมู่บ้านต้นแบบประชาธิปไตยดีเด่น

๑. จะต้องเป็นหมู่บ้านที่ไม่เคยได้รับโล่รางวัลหมู่บ้านต้นแบบประชาธิปไตยดีเด่น จากกรมการปกครองมาก่อน

๒. เป็นหมู่บ้านที่ได้รับการพิจารณาคัดเลือกจากที่ประชุมส่วนราชการระดับอำเภอ ให้เข้าร่วมโครงการฯ และจัดตั้งเป็นหมู่บ้านต้นแบบประชาธิปไตย และศูนย์พัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขอำเภอ (ศพป.อ.) ร่วมกับ ปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบโครงการฯ ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้าน คัดเลือกบุคคลที่สมัครใจ มีความพร้อมและเป็นที่ยอมรับเป็นแกนนำอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย และอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.)

๓. ได้จัดทำแผนและดำเนินการจัดฝึกอบรมแกนนำอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) และประชุมชี้แจง อสปช. ที่ได้รับการคัดเลือกตามข้อ ๒ ให้มีความรู้ความเข้าใจหลักการสำคัญของการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย และมอบหมายภารกิจให้ อสปช. จัดกิจกรรมส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยในหมู่บ้านอย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง อย่างต่อเนื่อง

๔. เป็นหมู่บ้านที่มีกิจกรรมดำเนินงานภายในหมู่บ้านโดยยึดหลักการสำคัญของวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย ๓ ด้าน คือ ด้านที่หนึ่ง การยึดหลักกฎหมาย ความมีเหตุผล และสันติวิธี ด้านที่สอง การปฏิบัติตามเสียงข้างมากรับฟังเสียงข้างน้อย ด้านที่สาม ความรับผิดชอบ และเสียสละเพื่อส่วนรวม และด้านที่สี่ การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมและการเมือง

๕. เป็นหมู่บ้านที่ อสปช. มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมภายในหมู่บ้าน เช่น การประชุม การจัดทำแผนหมู่บ้านหรือชุมชน การประสานงาน การจัดกิจกรรมหรือโครงการในวันสำคัญต่างๆ การนำนโยบายไปปฏิบัติในพื้นที่จนเกิดผลเป็นรูปธรรม การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำรงชีวิต การมีส่วนร่วมรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในหมู่บ้านโดยประชาชนในหมู่บ้าน ฯลฯ

แนวทางการดำเนินงานคัดเลือกหมู่บ้านต้นแบบประชาธิปไตยดีเด่น

๑. จังหวัดแจ้งอำเภอ เสนอรายชื่อหมู่บ้านที่มีคุณสมบัติตามหลักเกณฑ์ พร้อมทั้งเอกสารข้อมูลประกอบการพิจารณา ตามแบบข้อมูลประกอบการพิจารณาคัดเลือกหมู่บ้านต้นแบบประชาธิปไตยดีเด่น ส่งจังหวัดเพื่อรับการพิจารณาคัดเลือก

๒. จังหวัดแต่งตั้งคณะกรรมการคัดเลือกหมู่บ้านต้นแบบประชาธิปไตยดีเด่น เพื่อทำหน้าที่คัดเลือกหมู่บ้านต้นแบบประชาธิปไตยดีเด่น จังหวัดละ ๑ หมู่บ้าน

๓. จังหวัดแจ้งผลการพิจารณาคัดเลือกหมู่บ้านต้นแบบประชาธิปไตยดีเด่น จังหวัดละ ๑ หมู่บ้าน รวม ๗๖ จังหวัด ๗๖ หมู่บ้าน ให้กรมการปกครองภายในระยะเวลาที่กำหนด พร้อมรายงานผลการพิจารณาให้กรมการปกครองทราบ

๔. กรมการปกครองรวบรวมผลข้อมูลการพิจารณาฯ และจัดพิมพ์หนังสือหมู่บ้านต้นแบบประชาธิปไตยดีเด่น และกำหนดจัดพิธีมอบโล่รางวัลหมู่บ้านต้นแบบประชาธิปไตย

ดีเด่น รางวัลละ ๑ หมู่บ้าน รวม ๗๖ รางวัล โดยให้ประธานอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตยและผู้ใหญ่บ้านมารับโลรางวัล พร้อมจัดนิทรรศการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ผลงานการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยของหมู่บ้านต้นแบบประชาธิปไตยดีเด่นในวันพิธีมอบโลรางวัลดังกล่าว

ตัวอย่างกิจกรรมหมู่บ้านต้นแบบประชาธิปไตยดีเด่น^{๒๔}

หมู่บ้านไร่ป่า หมู่ที่ ๓ ตำบลเนินทราย อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด

กิจกรรมเด่น กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง

วิธีการดำเนินการ

๑. นำเสนอเหตุผลและความจำเป็นในการประกอบอาชีพของประชาชนในชุมชน ต่อที่ประชุมประชาคมหมู่บ้าน

๒. สำรวจหนี้สินครัวเรือนของประชาชนในชุมชนที่เกิดจากประชานิยมของกลุ่มต่างๆ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อแก้ปัญหา

๓. ประชาคมหมู่บ้านเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง

๔. คณะกรรมการบริหารกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง จัดทำข้อมูลการประกอบอาชีพของประชาชนในชุมชน และจัดทำข้อมูลวิทยากรหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ

๕. คณะกรรมการบริหารกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงให้ความรู้แก่ชุมชนในการประกอบอาชีพอย่างหลากหลาย

๖. ติดตามประเมินผลการประกอบอาชีพในชุมชนและการลดหนี้สินภาคครัวเรือน

๗. จัดทำรายงานผลการดำเนินงานต่อที่ประชุมประชาคมหมู่บ้าน

ผลการดำเนินการ

๑. ประชาชนในชุมชนมีความรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถนำมาใช้ในการประกอบอาชีพ

๒. ประชากรมีการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มขึ้น

๓. ประชากรมีความรู้และคุณธรรมในการประกอบอาชีพมากขึ้น มีผลทำให้เกิดผลทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านวัฒนธรรม อย่างหลากหลาย

๔. ประชาชนกว่าร้อยละ ๕๐ ในชุมชนบ้านไร่ป่า มีจิตสาธารณะและมีจิตอาสาเพิ่มขึ้น พร้อมทั้งจะเสียสละเพื่อส่วนรวม รู้จักใช้สิทธิของตนเอง และทำหน้าที่ของตนเองด้วยความภาคภูมิใจ และเป็นพลเมืองที่ดีของชาติและชุมชน

๕. ประชาชนในชุมชนบ้านไร่ป่ากว่าร้อยละ ๕๐ มีการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตประจำวัน ทำให้มีการอยู่ดีกินดี มีการลดหนี้สินครัวเรือนมากขึ้น และเทิดทูนสถาบันหลักของชาติ และเป็นพลเมืองที่ดีของชาติและชุมชน

^{๒๔} แหล่งเดิม. หน้า ๖๗ - ๗๐.

ปัญหาและวิธีการแก้ไขปัญหา

ปัญหา เรื่องหนี้สินในครัวเรือน

วิธีแก้ไขปัญหา ปัญหาหนี้สินภาคครัวเรือนในชุมชนบ้านไร่ป่า เกิดจากการสร้างประชานิยมและทุนนิยมของภาครัฐ ที่ระดมเงินต่างๆ มาสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มต่างๆ โดยมีวัตถุประสงค์ส่งเสริมการอยู่อาศัยที่ดีของประชาชนในชุมชน และการดำเนินงานของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน มีการปล่อยเงินกู้ให้แก่สมาชิกโดยไม่มีการติดตามประเมินผล สมาชิกส่วนใหญ่กู้ไปใช้โดยไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ ไม่เกิดผลในการประกอบอาชีพ เมื่อถึงเวลาที่ต้องส่งเงินคืน สมาชิกต้องไปกู้เงินในระบบ ในอัตราดอกเบี้ยที่สูง กว่าที่จะกู้ในระบบของหมู่บ้านได้และนำส่งคืนนายทุนเงินกู้ต้องเสียดอกเบี้ยเป็นจำนวนมาก เกิดเป็นหนี้ที่ไม่มีโอกาสจะหมดได้ ทางกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง มีการแก้ปัญหาต่างๆ ดังนี้

๑. ให้ความรู้แก่สมาชิกที่มีจิตร่วมในการพัฒนาตนเอง โดยนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาให้ความรู้แก่สมาชิก
๒. เชิญวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถมาให้ความรู้ มีการพาไปศึกษาดูงาน
๓. ยกย่องเชิดชูผู้ที่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ จนสามารถลดหนี้สินในครัวเรือนได้ในระดับหนึ่ง
๔. จัดทำทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกย่องเชิดชูผู้ที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นแบบอย่างของชุมชน

๔. วิเคราะห์ผลการดำเนินการตามโครงการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยเพื่อสร้างความปลอดภัยต่อสมานฉันท์

เมื่อพิจารณาถึงองค์ประกอบของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม อาจสรุปหลักการหรือองค์ประกอบที่สำคัญของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม คือ การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองและการบริหาร มีการกระจายอำนาจในการตัดสินใจและการจัดการทรัพยากรต่างๆ นั้น จะส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน มีการเพิ่มการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน มีความยืดหยุ่นได้ กล่าวคือ มีโครงสร้างการทำงานที่สามารถตรวจสอบได้ มีความโปร่งใสและคำนึงถึงความต้องการทรัพยากรของผู้มีส่วนร่วมและการมีส่วนร่วมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ซึ่งประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมนั้นมีมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณและในศตวรรษที่ ๑๘ - ๒๐ มีการเรียกระบอบประชาธิปไตยแบบผู้แทนที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครอง และการตัดสินใจในระดับต่างๆ มากขึ้นดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

สำหรับกรอบแนวคิด หลักการวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยนั้น กล่าวได้ว่า หลักการสำคัญของวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย ประกอบด้วย “วิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย” “แนวทางการดำรงชีวิตประจำวัน” และ “การดำรงตนในสังคมของประชาชน” ทั้งสามหลักการนี้จึงนำมาเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตยโดยมีหลักการสำคัญที่ควรจะต้องยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอยู่สู่ประการสำคัญ ดังนี้

๑. การยึดหลักกฎหมาย ความมีเหตุผล และสันติวิธี
๒. การยึดหลักเสียงข้างมากที่ชอบธรรมและรับฟังเหตุผลของเสียงข้างน้อย
๓. ความรับผิดชอบและเสียสละเพื่อส่วนรวม และ

๔. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมและการเมือง

จึงเห็นได้ว่า “ประชาธิปไตย” นั้น มีหลายมิติ เช่น มิติทางสังคม มิติทางเศรษฐกิจ มิติทางการเมืองการปกครอง วิธีชีวิตประชาธิปไตย จึงเน้นมิติทางสังคมเพื่อปลูกฝังตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน หมู่บ้าน ตำบล จนเป็นรากฐานที่สำคัญในความเป็นประชาธิปไตยที่เป็นมิติทางการเมืองการปกครองต่อไป สำหรับปัจจัยแห่งความสำเร็จของประชาธิปไตยที่สำคัญมีอยู่สามประการ คือ หลักนิติธรรม (Rule of Law) หลักการมีส่วนร่วม (Participation) และหลักขันติธรรม (Toleration) ซึ่งหลักการมีส่วนร่วมนั้น ถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้ประชาธิปไตยมีความสำเร็จ สมบูรณ์ และยั่งยืนตามระบอบประชาธิปไตย

การดำเนินงานตามโครงการดังกล่าวของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ตามแนวทางการดำเนินการขับเคลื่อนวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย เพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ตามโครงการวิทยากรแกนนำระดับอำเภอและอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) และโครงการคัดเลือกหมู่บ้านต้นแบบประชาธิปไตยดีเด่นนั้นถือว่าเป็นภารกิจของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย มุ่งเน้นการเสริมสร้างศักยภาพและสนับสนุนบทบาทอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย เพื่อเป็นหลักในการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งเป็นการขับเคลื่อนการดำเนินการทั้งในระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับตำบล หมู่บ้าน ส่วนกรณีโครงการคัดเลือกหมู่บ้านต้นแบบประชาธิปไตยดีเด่นนั้น เป็นหนึ่งในกระบวนการของโครงการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย เพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ เพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้กับหมู่บ้านที่ผลการดำเนินงานอย่างโดดเด่นให้เกิดความภาคภูมิใจ นำไปสู่การพัฒนาหมู่บ้านอย่างยั่งยืนเป็นแบบอย่างของการพัฒนาให้แก่หมู่บ้านอื่น และต่อยอดการพัฒนาในระดับตำบล อำเภอ จังหวัด และประเทศชาติในที่สุด ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้อาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตยได้ดำเนินการขับเคลื่อนกิจกรรมส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยในระดับพื้นที่อย่างจริงจัง ต่อเนื่อง และเป็นรูปธรรม

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าแนวทางการขับเคลื่อนตามโครงการดังกล่าว เป็นการดึงเอาชุมชนหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด และประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ซึ่งชุมชนหมู่บ้าน ตำบล นั้น ถือว่าในทางยุทธศาสตร์ด้านสังคมแล้ว เป็นจุดแตกหักของสังคม หากชุมชนหมู่บ้าน ตำบล มีความเข้มแข็ง มีความปรองดองสมานฉันท์อย่างเหนียวแน่นแล้ว การขับเคลื่อนแนวทางการดำเนินงานในชุมชน หมู่บ้าน ตำบล ในเรื่องต่างๆ ก็ย่อมประสบความสำเร็จ แนวทางการขับเคลื่อนตามโครงการดังกล่าว จึงเป็นการนำหลักการของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จของประชาธิปไตยมาเป็นหลักการและแนวทาง โดยมีกรอบ แนวคิด หลักการวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยสี่ประการสำคัญเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะประการที่สี่ คือ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมและการเมือง เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต รองรับหลักการของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ซึ่งถือว่าการเปิดโอกาสให้ประชาชนไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมในลักษณะของการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ในสิ่งที่มีผลกระทบต่อตนเองหรือชุมชน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งประชาชนเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมทางการเมือง เพื่อที่จะมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐหรือผู้นำรัฐบาล รวมทั้งกดดันให้รัฐบาลกระทำตามความประสงค์ของตนหรือชุมชน และการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นเครื่องชี้วัดพัฒนาการทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของ

แต่ละประเทศ ดังนั้น วิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยกับการมีส่วนร่วมของชุมชน หมู่บ้าน เพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ จะทำให้มีการพัฒนาประชาธิปไตยให้มีความสมบูรณ์และยั่งยืนสืบต่อไป

๕. บทสรุป

การขับเคลื่อนสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของคนในชาติและฟื้นฟูประชาธิปไตย โดยการเสริมสร้างความเข้าใจร่วมกันของประชาชนในชาติให้เกิดความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งกระทรวงมหาดไทยได้กำหนดให้การสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของคนในชาติ ในระดับพื้นที่เป็นนโยบายที่สำคัญ ซึ่งแผนปฏิบัติการ พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๘ ของกระทรวงมหาดไทยได้กำหนดเป้าประสงค์เชิงนโยบายไว้ คือ สังคมไทยมีความปรองดองสมานฉันท์ ประชาชนในชาติมีความรักสมัครสมานสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และประชาชนมีความเชื่อมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และยุทธศาสตร์ของกรมการปกครอง ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๘ ในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๑ คือ เสริมสร้างความสงบสุขและอำนวยความสะดวก เป้าประสงค์ที่ ๑.๑ สังคมไทยมีความสงบเรียบร้อย กลยุทธ์ พัฒนา พลเมืองในวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้กำหนดแนวทางการสร้าง “ความปรองดอง” ได้เกิดประสิทธิผลตั้งอยู่บนพื้นฐาน “ความปรองดอง” โดยรัฐบาล พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายไว้ต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ นโยบายที่ ๒ การรักษาความมั่นคงของรัฐและการต่างประเทศ คือ การสร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม ตามหลักนิติธรรมและหลักสิทธิมนุษยชนโดยไม่เลือกปฏิบัติ ควบคู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งเป็นพหุสังคม กระทรวงมหาดไทย ได้กำหนด Roadmap ขับเคลื่อนการดำเนินงานตามนโยบายที่ ๒ การรักษาความมั่นคงของรัฐและการต่างประเทศดังกล่าว

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ได้ดำเนินโครงการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย เพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์เป็นประจำทุกปี ตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ จนถึงปัจจุบัน เพื่อสร้างพื้นฐานให้สอดคล้องกับความเป็นประชาธิปไตยของชาติ มุ่งสู่ความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง และได้รับประโยชน์สูงสุด โดยมองความเป็นประชาธิปไตยเป็นองค์รวมทั้งในมิติด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจและด้านการเมือง ซึ่งปัจจุบันการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย เพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ดังกล่าวได้สอดคล้องกับนโยบายสำคัญเร่งด่วนของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) จึงให้ดำเนินการอย่างจริงจังและต่อเนื่อง แม้จะต้องใช้ระยะเวลาพอสมควรเพื่อให้เกิดผลเป็นรูปธรรม

แนวทางการขับเคลื่อนวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยกับการมีส่วนร่วมของชุมชน หมู่บ้าน เพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ เป็นการนำหลักการหรือองค์ประกอบที่สำคัญของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งกรอบแนวคิด หลักการวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยโดยเฉพาะนำแนวทางการดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตย ซึ่งมีหลักการสำคัญที่นำมาเป็นแนวทางยึดถือในการดำเนินชีวิตอยู่สี่ประการสำคัญด้วยกัน คือ หนึ่ง การยึดหลักกฎหมาย ความมีเหตุผล และสันติวิธี สอง การยึดหลักเสียงข้างมากที่ชอบธรรมและรับฟังเสียงข้างน้อย สาม ความรับผิดชอบและเสียสละเพื่อส่วนรวม และสี่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคมและการเมือง โดยเริ่มจากฐานราก คือ ครอบครัว ชุมชน

หมู่บ้าน ตำบล ได้เกิดปฏิบัติจนเกิดความเคยชินเป็นปกติวิสัย เป็นธรรมชาติจนเป็นวิถีชีวิตโดยผ่าน การทำกิจกรรม มีอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) ซึ่งโครงการดังกล่าวได้สร้างขึ้นเพื่อเป็น กลไกสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยในระดับชุมชน หมู่บ้าน ตำบล อย่างจริงจัง ต่อเนื่อง อย่างเป็นรูปธรรม สำหรับผลการดำเนินงานตามโครงการดังกล่าว ซึ่งกรมการ ปกครองได้นำนโยบายของรัฐบาลและกระทรวงมหาดไทย ตลอดจนนำยุทธศาสตร์ของกรมการ ปกครองไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมและเกิดผลสัมฤทธิ์ สรุปรายละเอียดได้ดังนี้

๑. กรมการปกครองได้ดำเนินการฝึกอบรมวิทยากรแกนนำอาสาสมัครต้นแบบ ประชาธิปไตย (อสปช.) จำนวน ๘๗๘ อำเภอๆ ละ ๑ คน และประธานกรรมการอาสาสมัครต้นแบบ ประชาธิปไตย (อสปช.) อำเภอละ ๑ คน จำนวน ๘๗๘ คน รวม ๑,๗๕๖ คน โดยแบ่งออกเป็น ๕ รุ่นๆ ละ ๓ วัน ๒ คืน (๔ ภาค) ระหว่างวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๘ – ๒๙ มกราคม ๒๕๕๙ เพื่อทำ หน้าที่เป็นวิทยากรครู ก. ฝึกอบรมถ่ายทอดความรู้ให้กับประธานกรรมการอาสาสมัครต้นแบบ ประชาธิปไตย (อสปช.) (ครู ข.) ทุกหมู่บ้าน จำนวน ๗๔,๙๖๕ หมู่บ้าน

๒. อำเภอร่วมกับวิทยากรแกนนำระดับอำเภอและแกนนำอาสาสมัครต้นแบบ ประชาธิปไตย (อสปช.) ดำเนินการจัดฝึกอบรมให้กับประธานกรรมการอาสาสมัครต้นแบบ ประชาธิปไตย (อสปช.) (ครู ข.) จำนวน ๗๔,๙๖๕ หมู่บ้าน ในห้วงเดือนมกราคม – เมษายน ๒๕๕๙ เพื่อไปทำหน้าที่ขยายผลประชุมชี้แจงถ่ายทอดความรู้ให้กับอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) ทุกหมู่บ้านๆ ละ ๒๐ คน รวมทั้งสิ้น ๑,๔๙๙,๓๐๐ คน ในห้วงเดือนเมษายน – มิถุนายน ๒๕๕๙ เกี่ยวกับหลักการสำคัญของวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยสี่ด้าน ซึ่งอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) จัดทำแผนการปฏิบัติและดำเนินกิจกรรมส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยในหมู่บ้านอย่าง ต่อเนื่องอย่างน้อยเดือนละหนึ่งครั้ง

๓. ผลการดำเนินงานตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ – ๒๕๕๙ รวมทั้งสิ้นดังนี้

รายละเอียด (จำนวน)	๒๕๕๑ – ๒๕๕๔	๒๕๕๕	๒๕๕๖	๒๕๕๗	๒๕๕๘	๒๕๕๙ (คาดว่าจะ ดำเนินการได้)	รวม (คน)
วิทยากรแกนนำ ระดับจังหวัด	๔๗๐	-	-	-	-	-	๔๗๐
วิทยากรแกนนำ ระดับอำเภอ	๖,๓๖๕	-	-	-	-	๑,๗๕๖	๘,๑๒๑
ปลัดอำเภอ ผู้รับผิดชอบโครงการ ส่งเสริมวิถีชีวิตฯ	-	-	-	๘๗๘	-	-	๘๗๘
แกนนำอาสาสมัคร ต้นแบบประชาธิปไตย	-	๘๗๘	๘๗๘	๑๗,๕๖๐	๘๗๘	-	๒๐,๑๙๔
ผู้ช่วยจำจังหวัด ทุกจังหวัด	-	-	-	-	๗๖	-	๗๖
ประธานกรรมการ บริหารอาสาสมัคร ต้นแบบประชาธิปไตย	-	-	-	-	-	๗๔,๙๖๕	๗๔,๙๖๕

รายละเอียด (จำนวน)	๒๕๕๑ - ๒๕๕๔	๒๕๕๕	๒๕๕๖	๒๕๕๗	๒๕๕๘	๒๕๕๙ (คาดว่าจะ ดำเนินการได้)	รวม (คน)
(อสปช.)							
อาสาสมัครต้นแบบ ประชาธิปไตย (อสปช.)	๕๒๗,๔๘๐	๑๗๕,๖๐๐	๑๗๕,๖๐๐	-	๘๗,๗๐๐	-	๙๖๖,๔๘๐
หมู่บ้านที่ได้รับการ ฝึกอบรม (หมู่บ้าน)	๒๖,๓๗๔	๘,๗๘๐	๘,๗๘๐	๘,๗๘๐	๘,๗๘๐	๗๔,๙๖๕	๑๓๖,๔๕๙
หมู่บ้านต้นแบบ ประชาธิปไตย ที่ได้รับ รางวัลดีเด่นประจำปี	๑๕๒	๗๖	๗๖	๗๖	๗๖	๗๖	๕๓๒
ตัวแทนหมู่บ้านที่ได้รับ การเสริมสร้างกระบวนการ ทัศน์ตามโครงการ ส่งเสริมวิถีชีวิตฯ	๓๐๔	๑๕๒	๑๕๒	๑๕๒	๑๕๒	๑๕๒	๑,๐๖๔

๔. สำหรับในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ - ๒๕๕๙ กรมการปกครองได้ให้การสนับสนุน คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) โดยแจ้งแนวทางเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมการขับเคลื่อน กิจกรรมสร้างพลเมืองวิถีประชาธิปไตย ให้จังหวัด อำเภอ ประสานการฝึกอบรม กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) และอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย (อสปช.) โดยขอรับการสนับสนุน วิทยากรกระบวนการจากศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยและการเลือกตั้งตำบล (ศส.ปชต.) รวมทั้ง เผยแพร่ประชาสัมพันธ์รณรงค์ให้ความรู้ เพื่อสร้างจิตสำนึกพลเมืองดีวิถีประชาธิปไตย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ/บทความ

- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (๒๕๕๕). วิธีประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง
- สำนักบริหารการปกครองท้องถิ่น กรมการปกครอง. (๒๕๕๘). คู่มือวิทยากรแกนนำระดับอำเภอและอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตยประจำปี ๒๕๕๘. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อาสาการศึกษาดินแดน.
- สำนักบริหารการปกครองท้องถิ่น กรมการปกครอง. (๒๕๕๗). หมู่บ้านต้นแบบประชาธิปไตยดีเด่นประจำปี ๒๕๕๗. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อาสาการศึกษาดินแดน.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (๒๕๕๖). พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยกับประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล. (๒๕๔๘). ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.
- ณัชชาภัทร อุ๋นตรงจิตร. (๒๕๔๗). รัฐศาสตร์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ. (๒๕๔๖). “ประชาธิปไตย : เส้นทางเดินจากประชาธิปไตยโดยตรงสู่ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม” ในรัฐศาสตร์สาร ปีที่ ๒๔ (ฉบับพิเศษ). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอสถ. (๒๕๔๐). ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่/ขบวนการเคลื่อนไหวประชาสังคมในต่างประเทศ : บทสำรวจพัฒนาการสถานภาพและนัยยะเชิงความคิด/ทฤษฎีต่อการพัฒนาประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ : วิชาษา.
- คณินิจ ศรีบัวเอี่ยม และคณะ. (๒๕๔๕). แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ : ปัญหา อุปสรรค และทางออก. นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า.
- วัชรา ไชยสาร. (๒๕๔๕). “การมีส่วนร่วมในทางการเมืองกับการเมืองภาคเอกชน” ในรัฐศาสตร์สาร. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (๒๕๒๖). หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : ไทยอนุเคราะห์.